

Kronik bragt i Morgenavisen JyllandsPosten den 5. september 2006 under overskriften "Videnskabelig uredelighed og ansvaret"

Videnskabelig uredelighed

Af Svend Hylleberg, Dekan for Det Samfundsvidenskabelige Fakultet ved Aarhus Universitet. 30. august 2006

Sager om videnskabelig uredelighed synes at være blevet hyppigere i de seneste år. Hvorvidt dette skyldes en større opmærksomhed om emnet eller en større hyppighed af uredelighed, kan jeg ikke udtale mig om, men et er sikkert, publikationspresset på det videnskabelige personale ved universiteterne er klart forøget gennem de sidste mange år, og det betyder selvfølgelig, at faren for at nogle falder for fristelsen til at komme lidt "lettere" til de videnskabelige resultater er forøget.

Der er derfor mange initiativer i gang for at sikre, at der skabes en modvægt mod de forøgede incitamenters til at begå en videnskabeligt uredelig handling. Dette sker ved at udfærdige regler, der beskriver og definerer uredelighed, og opstille udvalg, der skal bedømme anklager om uredelighed og indskærpe ledelsens ansvar for at sikre universiteter mod uredelighed og mod dårlig forskning.

I denne sammenhæng er det selvfølgelig meget vigtigt, at den forøgede opmærksomhed på videnskabelig uredelighed ikke medfører en knægtelse af den videnskabelige ytringsfrihed og af forskernes villighed til at fremkomme med kontroversielle resultater.

Med andre ord, sager om videnskabelig uredelighed bør dreje sig om, hvorvidt der er udvist en forsætlig eller groft uagtsom adfærd i forbindelse med den videnskabelige undersøgelse, der dokumenterer resultaterne, og ikke om resultaterne er kontroversielle, politisk korrekte eller viser sig at være forkerte.

Min gamle lærer, Professor Jørgen S. Dich, der skrev bogen "Den herskende klasse", sagde under en forelæsning, at professorer på et universitet har meget stor økonomisk og anden frihed, og som sådan har pligt til at være samfundets salt, som han lidt højtideligt udtrykte det. Jeg er fuldstændig enig i, at vi bør leve op til den forpligtelse. Dette kan gøres ved at bedrive forskning, der giver ny indsigt, og offentliggøre den, også selvom den er kontroversiel og ikke er i magthavernes interesse, men også ved at indgå i den offentlige debat.

Når vi hævder, at vore synspunkter er baseret på en videnskabelig undersøgelse, bør vi imidlertid også være klar over, at vi med den autoritet, som vi er givet i kraft af vor udnævnelse til f.eks. professor ved et respektabelt universitet, har et ansvar for kvaliteten af undersøgelsen. Vi bør sikre os, at den konkrete videnskabelige undersøgelse er foretaget på en sådan måde, at den ved sin udformning og udførelse med rimelig sikkerhed kan dokumentere det fremførte resultat, at vi ikke i for stor grad har ladet os lede af forudfattede meninger, og at vi er i besiddelse af den fornødne ekspertise til at kunne udføre undersøgelsen og fortolke dens resultater.

Nogle vil måske hævde, at hele publicerings- og bedømmelsessystemet inden for det relevante fagområde sikrer, at ingen snyder på vægten. Men selvom dette system har mange fordele, og på mange måder formår at sikre en vis kvalitet, er det ingen garanti mod bevidst snyd og ubevidste fordrejninger. Hverken tidsskrifternes antagelsessystem eller den kollegiale kontrol i stillingsbedømmelsesudvalg o.l. kan sikre mod videnskabelig uredelighed, selvom den giver en vis garanti mod dårlig forskning.

Den videnskabelige debat mellem forskere kan heller ikke sikre mod videnskabelig uredelighed, og da slet ikke, hvis andre ikke har adgang til f.eks. datamaterialet. Det er derfor, at mange tidsskrifter, men desværre langt fra alle, kræver, at datagrundlaget for en artikel skal offentliggøres sammen med artiklen, så andre kan kigge bag facaden. Det er bl.a. derfor, at

forskerne selv såvel som universiteternes ledelse af lovgivningen gøres ansvarlige for, at der ikke begås videnskabeligt uredelig forskning.

Det er således af afgørende betydning, at universiteterne giver plads til den nyskabende, måske kontroversielle og provokerende forskning, men også værner om kvaliteten af de undersøgelser og analyser, der dokumenterer resultaterne. Hvis man ikke klarer denne balancegang, vil man enten få dårlig og uinteressant forskning, eller man vil få utroværdig forskning. Hverken samfund eller universiteter kan være tjent med det.

Hvad forstås der da i lovgivningen ved videnskabelig uredelighed? Ja, meget direkte udtrykt forstås der en handling, hvor man ved forsætlig eller groft uagtsom adfærd på utilbørlig måde har vildledt om egen videnskabelige indsats og/eller videnskabelige resultater. Mens forsætlighed her kan oversættes til direkte svindel, er groft uagtsom adfærd vanskeligere at definere. Kort sagt betyder det, at forskeren burde have vidst, at f.eks. den undersøgelse, der dokumenterer ens påstande, ikke har en tilstrækkelig kvalitet og sikkerhed til at underbygge de fremsatte påstande, at man burde have vidst, at man ikke har de tilstrækkelige kvalifikationer til at foretage og fortolke en sådan undersøgelse osv.

Hvis man således burde have vidst, at undersøgelsen lider af alvorlige mangler, at undersøgelsens resultater helt eller delvist skyldes ikke angivne antagelser, forkerte metoder, eller at man ikke har den fornødne indsigt til at forstå og fortolke de resultater, der fremkommer af de anvendte statistiske metoder, er det groft uagtsom videnskabelig uredelighed. Et forhold, der selvfølgelig skærpes, hvis man skjuler manglerne og f.eks. mod bedre vidende hævder, at den undersøgte stikprøve giver et repræsentativt udtryk for hele populationen, eller forhindrer andre i at få adgang til de relevante oplysninger.

Den ansattes retsstilling og position overfor arbejdsgiveren er sikret i lovgivningen og de kollektive overenskomster, der anviser de procedurer, der skal anvendes ved behandlingen af sager om uredelighed. De beslutninger, arbejdsgiveren træffer undervejs i sagen, er forvaltningsafgørelser med de retsgarantier, som lovgivningen har indbygget heri. Der er for eksempel krav om saglig begrundelse, proportionalitet mellem "forsyndelse" og "straf", partshøring og bistand fra bisidder. Så langt så godt. Men lovgivningen afskærer også offentligheden fra en afbalanceret indsigt i sagen. Medens den ansatte kan offentliggøre evt. kun udvalgte dele af materialet, kan arbejdsgiveren stort set kun offentliggøre det, den ansatte giver tilladelse til, og i en vis udstrækning korrigere de offentliggjorte oplysninger, hvis de er fordrejende i forhold til sagen.

Den asymmetriske adgang til at give indsigt i sagen, kan ud fra det umiddelbare synspunkt - den svage part i en proces bør beskyttes - virke meget sympatisk. Men regelen er ikke hensigtsmæssig i sager om videnskabelig uredelighed, hvor den størst mulige offentlighed forekommer at være det bedste værn mod usaglige og forkerte afgørelser. Jeg kan derfor anbefale, at disse regler tages op til fornyet overvejelse. Herved kunne man også undgå, at den slags sager i offentligheden bliver behandlet på en fordrejende og usand måde af journalister, der er på jagt efter en "sellert", og andre der er villige til at udtale sig uden at have den fornødne viden og baggrund.

I den pågående debat har det været hævdet, at mange videnskabelige undersøgelser inden for samfundsvidenskaberne ikke opfylder de ovennævnte krav. Jeg vil blankt afvise, at dette er tilfældet. Jeg vil dog ikke afvise, at kvaliteten af mange empiriske undersøgelser kunne blive bedre. Derved kunne man måske også undgå en del af de ellers nødvendige forbehold for undersøgelsens anvendelighed, der ofte sikrer en mod, at resultaterne ikke er baseret på en uredelig undersøgelse.

Det er derfor, at mange samfundsvidenskabelige uddannelser, specielt forskeruddannelserne, i de kommende år bør opruste undervisningen inden for metodefagene. Samtidig burde man her gøre, som man efter en del kritik gjorde inden for sundhedsvidenskaberne for nogle år siden, nemlig stille den tilstrækkelige metodemæssige kompetence til rådighed for de samfundsvidenskabelige forskere,

således at forskerne enten selv kan opnå den fornødne kompetence eller skaffe sig medforfattere, der har kompetencen.

Det skal også understreges, at selvom den ovenstående diskussion har haft den empiriske videnskabelige forskning som genstand, er den rent teoretiske forskning udsat for helt parallelle krav, bl.a. til litteraturkendskab, præcision vedrørende citater og inspiration fra andre forskere, ærlighed vedrørende medforfatterskab og sammenhæng mellem de teoretiske resultater og de praktiske evt. politiske konsekvenser, der uddrages.

Burde man lette publikationspresset, som bl.a. foreslået af det tyske forskningsråds-system? Det tror jeg ikke, at man bør gøre, idet man så risikerer at vende tilbage til tidligere tiders alt for lave forskningsproduktivitet. I stedet tror jeg, at man i højere grad bør lægge vægten på kvalitet frem for kvantitet. Den drejning er en anden stor udfordring for de danske universiteter og deres incitamentssystemer i en verden, hvor midlerne tildeles bl.a. på baggrund af antallet af producerede kandidater og antallet af publikationer, og ikke på baggrund af kvaliteten.